

Liudvikas iš Pakėvio – šimtmečių mįslės

GRAŽINA KADŽYTĖ

V

szkodami, jakie w obranym zawodzie napotykałem, już to ze strony niechętnych i źle widzących moją pracę, już to ze strony samychże wieśniaków, którzy nie łatwo ze swojemi wiadomościami się udzielają, szczególnie dla wyższej klasy. Na niedołążne wrzaski pierwszych, nie zważałem, znosząc w cichości ich jędyce „szuldu-buldu“, drugich starałem się ująć, paufalém swoim obcowaniem i zastosowaniem się do ich towarzystwa i sposobu widzenia rzeczy. Co tylko więc udało mi się zastyszyć, lub spostrzedz, podaję dziś do wiadomości powszechniej, w nadziei, że może kiedyś przyszłemu pisarzowi dziejów Litwy, te moje spostrzeżenia, staną się pomocą, a wszystkim Rodakom nieobojętnym na swoją przeszłość, odstąpią myślą wieków zakryte obrazy domowego i publicznego życia, naszych mężnych ojców.

Ludwik z Pokiewia.

Pisalem w Lepłu
1844 roku, Grudnia 14 d.

Przemowa, kn.:
*Litwa pod względem
starożytnych
zabytków, obyczajów
i zwyczajów* skreślona
przez Ludwika z
Pokiewia, Wilno,
1846, p. V*.

* [Matyt, tokia jau buvo mano dalia, kad tyrinėtojo darbas brangiai man turėjo atsieiti ir lyg nulemti būsimuosius dėl to kentėjimus, kurie it skėriai iš visų pusių mane apniko... <...> Aš būtinai naudodavusi kiekvieną progą, kiekvienu bičiulišku su žmonėmis susitikimu, kokių visada visiems pasitaiko, nesibaimindavau nėmaž jokių kliūčių, su kuriomis gaudavau susidurti] savo pasirinktojoje profesijoje, – o kliūčių darydavo tai mano nedraugai bei darbo neigėjai, tai patys kaimo žmonės, kurie nelengvai dalijasi savo žiniomis, ypač su aukštesniąja klase. Į pirmųjų paikus rėkavimus

Tarp kitų reikšmingų šiųmetinių jubiliejinių datų turėtume nepamiršti Liudviko iš Pakėvio – prieš 200 metų gruodžio 15-ąją bajorų Radavičių Pakėvio dvare netoli Vaiguvos (dab. Kelmės r.) gimusio literato, tautosakininko, istoriko ir etnografo Liudviko Adomo Jucevičiaus (1813–1846) – gimimo metinių. Tai žmogus, kuris per savo trumpą gyvenimą, vos trisdešimt trejus metus, padarė labai daug, mokslinė ir literatūrinė veikla bandydamas perprasti gimtojo krašto, Žemaitijos, etnografines ir kultūrinės realijas ir įvesti jas į platesnę, Europos masto, apyvertą per lenkų raštiją.

Pirmuosius savo raštus jis išdidžiai pasirašydavo: *Liudvikas Adomas Jucevičius*, vėliau dar pridėdamas ir garbingai skambantį kunigo titulą. Tačiau paskutinį, galima sakyti, programinį savo gyvenimo veikalą *Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów* („Lietuva, jos senovės paminklai, buitės ir papročiai“, 1846) ir prieš tai pasirodžiusį dainų rinkinį *Pieśni litewskie* (1844) kukliai pasirašė *Liudviko iš Pakėvio* slapyvardžiu. Tuomet jis, lemties nublokštas, jau gyveno Lepelyje, viename iš dabartinės Baltarusijos miestelių, kur tenykštėje bajorų mokykloje dėstė literatūrą, istoriją ir geografiją. Ko gero, Lepelio Jucevičius nespėjo pamilti: per daug trumpai, tik trejetą metų, tenai teko gyventi, per daug skaudų gyvenimo patyrimą jis ten nusinešė... Turbūt todėl ir norėjo grįžti nors simboliškai (jo paties, žinojo, niekas nebelaukia) į gyvenimo pradžią, šviesiausias, viltingiausias vaikystės dienas, pasislėpti po tuo vaikiškai naiviu bandymu įtikinti: esąs tiktai Liudvikas iš Pakėvio, be titulų, be nuopelnų, be pavardės, be giminės ir bičiulių. Esąs tik jis ir šis jo kūrinys, kurį norįs apsaugoti nuo pasmerkimo bei atmetimo, kuris ištiko aną, buvusį jį...

Pakėvio dvaras buvo jo gimtinė, tačiau anaipol ne tėvonija. Anuo metu ten tarnavo Liudviko tėvas, Dominykas Jucevičius. Kadangi Pakėvio dvarininkų Radavičių fundacija mūrinė filinė Pakėvio bažnytelė pastatyta tik 1825 metais, tad krikštytas Liudvikas buvo artimiausioje, Vaiguvos, bažnyčioje. Ten išlikusiuose metrikuose rašoma:

Viešpaties metais 1813, gruodžio mėnesio 4 dieną aš, Juozas Tomaszewicz, Vaiguvos klebonas, apkrikštijau kūdikį, vardu Liudviką Adomą, vakar gimusį iš teisėtų jungtųjų

.....
 nekreipiau dėmesio, tylomis nukęsdamas jų kalakutiškus „šuldu buldu“, o antruosius stengiausi palankiai nuteikti, glaudžiai suartėdamas su jais ir prisitaikydamas prie jų draugės bei prie jų pažiūrų. Taigi, ką tiktai man pavyko nugirsti ar pamatyti, atiduodu nūnai visų žiniai, vildamasis, kad gal kada nors būsimajam Lietuvos istorijos rašytojui tos mano pastabos bus pravarčios, o visiems Tautiečiams, kurie neabejingi savajai praeičiai, atskleis mūsų narsingų tėvų namų ir viešumos gyvenimo paveikslus, amžių miglos užklotus.

**Rašiau Leplyje
 1844 metais, gruodžio 14 d.**

Liudvikas iš Pakėvio

(L. A. Jucevičius. *Raštai*, Vilnius, 1959, p. 58)

tėvo bajorų gimimo Dominiko Jucevičiaus ir motinos Jievos Gimbutaitės iš Pakievio. Krikšto tėvais buvo Mikolas Dmuchowski ir Barbora Radavičaitė.

Maža teksto atkarpėlė, versta iš lotynų kalbos Augustino Janulaičio¹, kuris Lietuvių mokslo draugijoje skaitytą pranešimą išleido atskira knygele, mums suteikia nemaža svarbios informacijos. Nurodoma data pagal tuo metu Lietuvoje jau galiojusį Julijaus kalendorių – pora savaitių ankstesnė nei dabartiniame Grigaliaus kalendoriuje. Nors buvo įprasta, kad krikštaitėvais kviečiami aukštesnio luomo, garbingesnės giminės žmonės, tačiau jau pats parinkimas rodo gražų sutarimą tarp Jucevičių ir Radavičių šeimų. Krikšto giminystės ryšiai jas dar tvirtiau susaisto.

Dėl motinos – viskas aišku, jos pavardė tikrai žemaitiška. O ar tėvas buvo atkilęs į Žemaitiją iš kur kitur (jis žemės nevaldė, buvo dvaro ekonomas), ar buvo iš smulkiųjų vietos bajorų (šlėktų) giminės, ar žemaitis valstietis Jucius, kažin kokiais būdais įsigijęs bajorystės dokumentus, sunku pasakyti. Šeimoje, pasak sūnaus, buvo laikomasi lenkų kalbos ir gyvensenos, vaikams buvo draudžiama bendrauti su valstiečiais, lankytis dvaro šeimyninėje, kur ilgais rudens ir žiemos vakarais būdavo lietuviškai sekamos pasakos, sakmės, padavimai, dainuojamos lietuvių dainos. Tai sužinome tik iš paties Liudviko rašytų atsiminimų, bet vėlgi – belieka spėlioti, ar jie tikri, ar romantiškai pagražinti...

Kaip matyti iš sūnaus užuominų ir cituotų veikaluose D. J. kriptonimu paženklintų etnografinių pastabų, Dominyko Jucevičiaus būta apsišvietusio, mokyto, ko gero, žemės ūkio mokyklą baigusio žmogaus. Dirbdamas dvaro ūkvedžiu, domėdamasis liaudiškuoju žemdirbystės, veterinarijos patyrimu, kartu mėgo tyrinėti valstiečių gyvenimo būdą, stebėti ir vertinti jų tikėjimus, papročius, apeigas, burtus, medicinos ir kitokią liaudiškąją žinią. Vis dėlto, būdamas švietimo epochos žmogus, savo pastabose į pirmąją vietą iškeldavo mokslo žinias, realųjį pasaulio pažinimą. Nors L. A. Jucevičiaus *Raštų* rengėja Meilė Lukšienė (beje, gimusi 1913 metais, tai yra praėjus lygiai šimtui metų nuo L. A. Jucevičiaus gimimo) buvo suabejojusi, ar tai tikri nuorašai, ar sūnaus mėginimas parodyti savo veiklos ištakas patriarchalinės tradicijos tęstinume, pasipuikuoti, kad kilęs ne iš prastos šeimos², atidžiau skaitant tekstus, galima pajusti, jog blaivūs tėvo svarstymai labai skiriasi nuo romantiškai entuziastingų sūnaus pasakojimų:

Ir čia pacituosime D. J. rankraščio žodžius... <...> „Šv. Jono rytą, sakėsi mano vargdieniai, kad kiekvienais metais mato saulę šokinėjančią. Atrodo, čia bus koks įvaizdis iš

.....

1 Augustinas Janulaitis. *Kun. Liudvikas Adomas Jucevičius*, Vilnius, 1910, p. 5.

2 M. Lukšienė. *Liudvikas Adomas Jucevičius*, kn.: L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 10.

pagoniškųjų laikų, kada lietuviai garbino saulę, o gal jis atsiradęs dėl metų laiko gražumo ir *auros* malonumo, dėl kurių prietaringi prasčiokai tą pasaulio *liuminarą* apdovanojo ypatingu linksmumu, manydami, kad tas mažas skritulys, jiems žiūrint, gali ridinėtis it sviedinys ir šokinėti. Nenorėčiau, kad ji taip šokinėtų, nes savo linksmumu galėtų mums ir visam planetų pasauliui pridaryti daug sumaiščio.“³

Tokiu pareiškimu Dominykas Jucevičius tarsi atsiriboja nuo, pasak jo, tamsių vargdienių, nors, galimas dalykas, iš tokių ir pats buvo kilęs... Siekdamas aukštesnio socialinio statuso, tačiau matydamas savo galimybių ribotumą, jis tikriausiai daug vilčių dėjo į sūnaus ateitį, juolab – vienintelio, nes Liudvikas augo tarp seserų. Galimas dalykas, jog tas tėvo autoriteto poveikis, kuriam sūnus neturėjo pakankamai valios atsispirti, nors ir troško ko kito, padarė didelę įtaką visam jo gyvenimui, susiklosčiusiam labai dramatiškai.

Mokslus Kražių gimnazijoje dešimtmetis Jucevičių berniukas pradeda eiti tą patį rudenį, kai ten buvo išaiškinta anticarinė moksleivių organizacija „Juodieji broliai“, suimti ir nuteisti aktyviausieji jos nariai, o mokykloje sugriežtintos taisyklės ir mokytojų kontrolė. A. Janulaitis rašo:

Priežiūra ir šnipinėjimu mokinių atsižymėjo gimnazijos direktorius Daujotas (Dowiat). Negalima buvo mokiniams gauti ar siųsti laiškų, kurių jis nebūtų peržiūrėjęs. <...> Mokiniam beliko mokintis ir linksmintis. Jucevičius pasirinko pirmąjį kelią; jis pamėgo knygas, žinią, mokslą; skaitė, norėjo įgyti šviesos. Ir knygų perskaitė begales; tai matyti iš jo raštų.

Namie būdamas matė turtų nelygumą, tą patį matė ir mokykloje. Tas viskas padarė gilų ruožą jo opiame, jautriame būde. Mato skriaudas, bet tyli, viską visiems dovanoja, dargi Daujotui turi savo širdyje gerus žodžius.⁴

„Žemaičių žemės prisiminimuose“, Kražiams skirtame straipsnelyje, Jucevičius pateikia nemaža žinių iš literatūros apie miestelio istoriją, o apie savo buvimą ten kalba labai aptakiai, šiek tiek pompastiškai ir neatrodytų, jog labai nuoširdžiai:

Čia prabuvau žymią dalį savo gyvenimo pavasario, čia įgijau pirmą mokslo šviesą. Brangi tai yra vieta mano širdžiai! Miela dabar man minėti anuos mano vadovus, kurie čionai pirmieji formavo mano protą ir įkvėpė mokslų pamėgimą. Tegul tad Kražiams atminti nurieda ašara iš dėkingumo visiems mano mokytojams. Esu toks neturtingas, jog vien ašaras beturiu, tad vien ašaromis galiu mokėti skolą, kurią jausiu ligi grabo lentos. O,

3 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 200.

4 A. Janulaitis. *Min. veik.*, p. 7–8.

kur jūs bebūtumėte, mano mielas ir brangiausias Petrai Medekša! ir jūs, tokie artimi širdžiai: Juozapai Narkevičiaus, Vincentai Hurčiniai, Nikolajau Pavlovičiaus, Jokimai Słominski, Hilarai Okolovai! priimkit už savo triūsą nuoširdžios padėkos balsą nuo dėkingo mokinio. Priimk mano dėkas ir tu, buvęs mūsų tėve, Ignacai Daujotai, už savo pilietišką rūpinimąsi mūsų gerove!⁵

Ar tai tikras, ne „tribūninis“ dėkingumas, ne noras įsiteikti, išlaikyti palankumą? O gal ir užslėpto grotesko trupinėliai? Ar būtų visai netyčinis sutapimas, kad patarlių rinkinyje *Przysłowia ludu litewskiego* (1840) įdėtame priešodyje „Geriaus būti bernu pas Hurčina“ (jo paaiškinimuose šiam turtuoliui priskiriami visi blogiausi būdo bruožai) paminėta vieno iš jo mokytojų pavardė?

Kadangi laiškų, dienoraščių ar panašaus stiliaus individualesnių rankraščių nėra išlikusių, beliktų tikėti tuo, ką teigia jo paties spausdinti tekstai. Tada gali būti suprantamiau, kodėl nerandame Jucevičiaus tarp aktyvesnių studentiškų organizacijų narių, kodėl 1831 metų sukilimą praleidžia gimtinėje, tenkindamasis namų mokytojo užuovėja ir mokydamas Radavičių dukreles – joms dedikuota klausimų ir atsakymų forma parengta Lietuvos istorija⁶, kuri nei literatūriniu, nei edukaciniu atžvilgiu didesnio pasisekimo nesulaukė.

Beje, ir pirmoji jo knyga, skirta Ignacui ir Teklei Radavičiams, matyt, rėmuosiems jos leidimą, nors ir labai oriai pavadinta: *Pisma Ludwika Adama Jucewicza* (1834), yra Aleksandro Puškino, Nikolajaus Karamzino, Vasilijaus Žukovskio, Konstantino Batiuškovo, Fransua Fenelono tekstų vertimai, o tikriau – atpasakojimai, kokie buvo praktikuojami ir gimnazistų rašto darbuose, nei garbės, nei sėkmės neatnešė. „Žemaičių žemės prisiminimuose“ apie Šiluvos knygyne netikėtai rastą šį leidinį Jucevičius rašė:

...pamačiau apačioj savo pirmąsias terliones, išleistas Maneso, vardu *Raštai*, terliones, dar mokyklos suole keverzotas, kai tebuvo vos keliolikos metų vaikiūkštis, o pamatęs tą savo jaunystės nuodėmę, labai nemaloniai nustebęs sustojau; mat, perskaitęs paskutinį patepimą, duotą man „Tygodnik Petersburski“ leidėjo, tučtuojau visus tos knygutės egzempliorius iš knygynų atsėmiau ir į auto-da-fe paskyriau. O kadangi Manesas buvo ją atspausdinęs savo lėšomis, tai aš gavau grąžinti jam visas išlaidas su dideliausiais procentais. Betgi pasirodo, kad jis buvo išspausdinęs daugiau egzempliorių, negu man atidavė, ir nepasitenkino mano atlyginimu, jeigu dar ir dabar jų matau prekyboje. Taip man ir reikia! Tegu šis įvykis būna pamoka visiems prastiems rašytojėliams, kad jeigu sykį parašei ir išspausdinai kokį niekalą, tai jokiū būdu jo nebeišnaikinsi; kad, nors kaip besistengtum, ką bedarytum, vis tiek paskui jis persekios neapsigalvojančių autorių visą

5 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 388–389.

6 *Historija litewska dla dzieci przez L. A. J.*, Wilno, 1836.

gyvenimą. Kaip tad šičia išvengti blogio? Ogi va: nerašyti visai. Kad tai galėtum! Bet kur tau – žmogus ir po laiko nepasidarai gudresnis, nes rašymas yra aistra, aistra, piktesnė už įprotį rūkyti pypkę arba girtauti. <...> Tiktai, man rodos, geriau daryti nuodėmes prastu rašymu, negu dykinėjimu arba žmogų žeminančiais užsiėmimais, k. a. kortavimu, girtavimu ir t. t.⁷

Šituo savo atsiminimų epizodu Jucevičius išsiduoda pasirinkęs rašančio žmogaus kelią ir iš jo pasukti jau negalįs. Įdomu, kad minėtą knygą jis vežėsi į Vilnių spausdinti jau apsisprendęs studijuoti Vilniaus kunigų seminarijoje, vėliau – Dvasinėje akademijoje. O juk iki sukilimo Vilniaus universitete studijavo mediciną! Tuo pat metu, kai buvo įrašytas Medicinos fakulteto studentų sąrašuose, pasirodo, lankęs retorikos, literatūros, filosofijos profesorių paskaitas. Kur tik kalba apie savo studentiškus metus, giriasi kaip tik tuo, o apie medicinos mokslus – nieko nė nemini. Ar tik nereikėtų vėl prisiminti tėvo Dominyko? Gydytojo profesija galėjo suteikti ir pasiturimą gyvenimą, ir aukštesnį socialinį statusą ano meto visuomenėje. Sūnus, šešiolikmetis studentas, dar visiškai priklausė nuo tėvo valios ir turėjo klausyti jo. Kadangi nuo pat mažų dienų išauklėtas pagarbos vyresniesiems, visiško paklusnumo tėvams dvasia – nesipriešino ir tada. Peržvelgus jau minėtoje knygoje *Lietuva, jos senovės paminklai, buitį ir papročiai* esantį liaudies medicinos skyrelį, krinta į akis, jog ten Jucevičiaus itin gausiai naudojamosi tėvo užrašais. Tie užrašai labai išsamūs, detalizuoti, pagrįsti. Ar tik nebus čia tas atvejis, kai tėvas neišsipildžiusią savo svajonę bandė įgyvendinti per sūnaus likimą? Jeigu taip, tada 1831 metų sukilimas bus buvęs tikras išsigelbėjimas vargšui studentui, nubraukdamas studijų įsiskolinimus, jeigu tokių buvo, suteikdamas galimybę užsiimti priimtinesne veikla – šalia to, kad redagavo vertimus iš rusų kalbos, regis, tuo pat metu jis vertė ir naujuosius lenkų poetus į lietuvių kalbą, taip pat rengė spaudai *Ištraukas iš naujųjų lenkų poetų*⁸. Nepaprastai žavėdamasis Adomo Mickevičiaus kūryba, aukštindamas, kaip ir daugelis amžininkų, jį Tautos Vaidilos vardu, Jucevičius ne kartą yra apgailestavęs, kad „nūnai, deja, net lietuvių vaidilos nebe lietuviškai rašo!“⁹ Todėl tarsi poeto „skolą“ lietuviams atiduoda jo kūriniių vertimus – balades „Trys Budriai“; „Svitezietė“; ištrauką iš „Vėliniių“ II dalies. Kaip tik nuo šio darbo prasideda paties Jucevičiaus pasirinktos veiklos istorinis vertinimas: baladžių tekstai, suredagavus rašybą, buvo išspausdinti leidinyje *Lietuvių poezija: XIX amžius*, išleistame 1955 metais, taip pat *Lietuvių literatūros chrestomatijoje* (1957).

7 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 380–381.

8 *Wyjtki z nowoczesnych poetów polskich*, tłumaczone na język litewski, z przydaniem kilku słów o języku i literaturze litewskiej, Wilno, 1837.

9 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 71–72.

Grižta studijuoti į Vilnių Jucevičius 1834 metais, jau sulaukęs pilnametystės, dvidešimt vienerių metų. Sūnus tada jau gali nebepaisyti tėvo valios, jei geba pats savimi pasirūpinti. Kunigų seminarija tokią galimybę suteikia, nes klierikai yra išlaikomi parapijų rinkliavų, bažnyčios mecenatų dėka. Kaip jam ten sekėsi studijuoti, vėlgi žinių mažai tėra, jis pats apie tai bemaž neužsimena. Metai, suprantama, buvo sunkūs. Iš jau išsklaidyto senojo universiteto nedaug dėstytojų beliko Dvasinėje akademijoje, į kurią po poros kursų seminarijoje kaip gabus ir labiau už kitus apsišvietęs jaunuolis buvo perkeltas ir Jucevičius. Jis čia atėjo su nemažu literatūrinio darbo bagažu, nors dar nebuvo radęs tikrojo savo pašaukimo, kuris galutinai susiformavo studijų akademijoje metais. Būreliui mokslo draugų dedikuojamoje apybraižoje apie Žemaitiją, kuri yra vėlesnių jo mokslinių darbų pirmasis bandymas, Liudvikas primena, jog apie savo mylimą gimtąjį kraštą ne kartą pasakojęs alumnų pokalbiuose, o dabar norįs perteikti visa tai raštu bičiuliams ir kitiems skaitytojams¹⁰. Kad metai, praleisti besirengiant priimti kunigystės šventimus, buvo taip pat tyliai ir žemaitiškai atkakliai pripildyti literatūrinio bei mokslinio darbo, matyti iš to, kokį kraitį jis atsiveža į Svėdasus. Jo knygų sąrašą papildė Švenčionyse baigta tvarkyti lietuviškų patarlių knyga¹¹, kurioje pateikiami 44 smulkiųjų tautosakos tekstų pavyzdžiai su išsamiais komentarais, aiškinamąja sakininė tautosakos medžiaga. Be to, jis jau turėjo parengęs ir enciklopedinio pobūdžio rankraštį apie 184 žymesniusius, pasak jo, Žemaitijos šviesuolius: rašytojus, švietėjus, kultūrininkus, mecenatus ir kt. Keturios išplėstinės biografijos iš šio rinkinio – Dionizo Poškos, Antano Strazdo, Konstantino Sirvydo ir Silvestro Valiūno¹² – buvo išspausdintos dar jam gyvam esant. Visa kita medžiaga ilgai klajojo po asmeninius, vėliau – valstybinius archyvus, kol sulaukė savo valandos: 1975 metais buvo išleista *Lituanistinės bibliotekos* serijoje¹³.

Vikaraudamas Švenčionyse ir Svėdasuose jis taip pat uoliai darbuojasi savo pamėgtoje srityje: susirašinėja su Juzefu Ignacu Kraševskiu ir siunčia straipsnius jo redaguojamam žurnalui *Athenaeum*, kitų almanachų pavyzdžiu pats sudaro lenkiškai rašiusių Lietuvos literatų almanachą *Linksmine*, Simono Stanevičiaus *Dainų žemaičių* rinkinio pavyzdžiu kaupia dainų tekstus savajam leidiniui *Pieśni litewskie* (1844), praplėsdamas bei redaguodamas ankstesnio leidinio *Rysy Żmudzi* medžiagą, formuoja solidesnį veikalą *Wspomnienia Żmudzi* (1842). Vis dėlto gyvenimas tolimoje nuo gimtosios Žemaitijos rytinėje Lietuvos dalyje Jucevi-

10 Ludwik Adam Jucewicz. *Rysy Żmudzi*, Warszawa, 1840.

11 *Przysłowia ludu litewskiego*, zebrał i objaśnił L. A. J., Wilno, 1840.

12 Apie A. Strazdą, D. Pošką, K. Sirvydą straipsnis bendra antrašte „Pisarze w narodowym języku litewskim“ išspausdintas 1841 m. literatūros žurnale *Piśmienictwo krajowe*,ėjusiamie Varšuvoje, o straipsnis apie S. Valiūną išspausdintas netgi dukart: Walenowicz, in: *Rysy Żmudzi*, p. 46–52, vėliau pakartotas paties Jucevičiaus sudarytame literatūros almanache *Linksmine*, 1841, p. 186.

13 Liudvikas Jucevičius. *Mokyti žemaičiai*, (*Lituanistinė biblioteka*, [kn.] 14)], Vilnius, 1975.

čiaus nedžiugina. (Tikriausiai toji nostalgija bus paskatinusi jį ne visai teisingai vertinti ir atskirų regionų etnografinius skirtumus, visur įžvelgiant vien tik jo mylimų žemaičių viršenybę.) Jaunystės draugai iškilo, praturtėjo, užėmė aukštus postus, nutolo. Naujų bičiulių svetimoje širdžiai žemėje taip pat nelengva rasti... Tokiomis aplinkybėmis įvyksta dar vienas lemtingas lūžis – jis sutinka mokyti prancūzų kalbos dvarininko Žurausko dukterį Malviną, ir, kaip rašo A. Janulaitis, toji jų „pažintis, bendras užsiėmimas ilgainiui perėjo į meilę. Pagalios jiedviem ir slėpties nebebuvo galima“¹⁴. Prasideda sumaištis, panaši į pjudomų žvėrelių medžioklę. Iš pradžių ketinama įsimylėjėlius išskirti, vikarui liepiama ieškotis vietos Žemaičių vyskupijoje, bet jaunuoliai pabėga, ant kojų sukeliama netgi policija. Beliko viena išeitis:

1843 m. balandžio 14 d. pravoslavų šventikas Veščiozorov rašo savo vyriausybei, jog Jucevičius priėmęs pravoslaviją, jog išsižadęs senosios kunigystės ir naujosios neprašysiąs. Ukmergės dekanas Suchanov užrašė juodu į parapijos knygas. Jucevičius sulaužė savo gyvenimą, bet davė vardą savo žmonai ir vaikui, laikydamas tai už savo priedermę.¹⁵

Taip pasibaigė kunigo Liudviko Adomo Jucevičiaus biografija. Galima nujauti, kad pagal to meto papročius jo atsižadėję giminės, bičiuliai, kurių ir taip nedaug teturėjęs, pažįstami nebenorėję prisiminti jį pažįstą. Teko iškeliauti dar toliau – į Gudijos žemes, kur viskas buvo nepažįstama, mokytojauti valdiškoje mokykloje, kurioje buvo reikalaujama laikytis visokeriopos drausmės ir kūrėjo prigimčiai nemielų taisyklių. Tiesa, neilgai jau jam ten bebuvo likę gyventi. Jucevičius mirė 1846 m. kovo 12 d., palaidotas Lepelio pravoslavų kapinėse. Jaunoji našlė netrukus ištekėjo už Maksimovo¹⁶. Ar vaikas buvęs įvaikintas naująja motinos pavarde, ar jis apskritai išgyvenęs, ar kur nors yra kraujo linijos tęsinys – vėl mįslė...

Būtent Lepelyje, 1844–1846 metais, į raštus atėjo Liudvikas iš Pakėvio. Atėjo tam trejetui metų, kurių gyvenimo dar buvo jam atseikėta, kad išleistų surinktų dainų bent pirmąjį tomą (kur būtų žadėtas antrasis, ar jis buvo parengtas, ar kada nors išvysime jį bent koku nors pavidalu – taip pat nežinia) ir parengtų savo didįjį tautotyrinį darbą *Litwa...* Kaip tik iš jo, šio šaltinio, daugiausia pasisemta ir semiamasi mitologijos bei tautosakos žinių pradžiamokslio. Vieni tai daro atsargiau ir kritiškiau, bandydami nuolatos sugretinti su kitų tyrinėtojų patirtimi, patikimomis, kartotinėmis analogijomis, kiti, taip pat kaip ir Jucevičius, degdami meile savo krašto praeičiai, be didelės atrankos priglobia tai, kas jiems atrodo ge-

14 A. Janulaitis. *Min. veik.*, p. 26.

15 Ten pat, p. 31.

16 Ten pat, p. 36.

riausiai galėtų tikti jų pačių etninei saviraiškai. Galų gale pripažinkime ir tą tiesą, jog kiekvienam papročiui, veiksmui, apeigai, netgi tekstui kas nors kada nors yra davęs pradžią. Kai toji pradžia dingsta istorinės atminties miglose, tada tai sutautosakinama, savaime tampa etnokultūrinio paveldo dalimi. Liudvikas iš Pakėvio yra tas, į kurį ne kartą atsiremiamie ieškodami argumentų savajam etninio paveldo suvokimui. Štai keletas pavyzdžių.

Pirmiausia, visi puikiai žinom Maironio sueiliuotą baladę „Jūratė ir Kastytis“, pripažindami, jog pirmasis šios legendos tekstus net keletą kartų yra pateikęs savo knygoje Jucevičius. Tiktai jo pasakojimas baigiasi šiek tiek kitaip, be to, jis mums užmena mįslę: ar ne latviškas tai buvęs tekstas¹⁷? Galimas daiktas, jog taip pasakojant bus girdėjęs Palangos apylinkių kuršius. Tad daugiau panašių pasakojimų gal reikėtų ieškoti latvių tautosakos lobynuose, juolab kad latviai iš tiesų labiau prie jūros prisirišę.

Kaip per J. I. Kraševskio „Vitolio raudos“ publikacijas mums amžiai išlaikė iki šiol aktualų „Eglės – žalčių karalienės“ mitą, kaip per Maironį galutinai įsitvirtino mūsų mitologijoje Jūratė ir Kastytis, kažin ar ne panašiai žemaičiai, ypač palangiškiai, ne tik Silvestrui Valiūnui turėtų dėkoti už legendą apie šventą ugnį kūrenusią vaidilutę Birutę? Išvertęs S. Valiūno „Dūmojimą seno žemaičio ant Birutės kalno“ (dabar visuotinai žinomą dainą „Birutė“), Jucevičius siuntinėjo vertimą to meto iškiliems lenkų poetams, džiaugėsi gaudamas teigiamų atsiliepimų, pasinaudodamas įvairiomis progomis juos publikavo. Ieškojo šiuose kraštuose daugiau pasakojimų apie Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės istoriją ir jos, kaip vietinės šventosios, kultą. Visa tai aprašęs, įspaudė ne vieno skaitytojo atmintyje. Tekstą „Ant mares kraszta Palangos miestelej“ įtraukė į dainų rinkinį¹⁸ jau kaip liaudies dainą. Tokia jinai dabar dažniausiai ir dainuojama Palangos folkloro šventėse.

Lietuvos gimnazijose, kuriose daugiau dėmesio skiriama etniniam ir kultūriniam ugdymui, kur išradingesni folkloro ansambliai, klesti į pavasarinių jaunimo pramogų apyvartą įvesta „Karaliūnės gegelės“ šventė, galima sakyti, paraidžiui nusirašyta nuo Jucevičiaus tekstų¹⁹, išskyrus tai, kad jo liudyta apeiga buvusi atliekama trečiąją Velykų dieną.

Kartkartėmis pasivartydami Jurgio Lebedžio, Meilės Lukšienės ir Zenono Slaviūno parengtus Jucevičiaus *Raštus*, kuriuose (išskyrus pirmuosius, jo paties pavadintus *Raštus*, ir kai kuriuos kitus ne tokius vertingus tekstus) sudėtas išliekamosios vertės rašytinis paveldas, daugelis randame paaiškinimą tų dalykų – papročių, tikėjimų ar įsitikinimų, – kurių kitaip nė nežinotume iš kur turį.

17 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 81.

18 *Pieśni litewskie*, Wilno, 1844, III. Biruta.

19 L. A. Jucevičius. *Min. veik.*, p. 102.

Vėlgi – daugiau kaip šimtą metų reikėjo laukti lietuviškai tesuprantančiam skaitytojui prieinamo leidinio, nes, kaip žinome, kilęs iš Žemaitijos, žemės, kuri, pasak Jucevičiaus, yra šventa, paslaptinga, nuostabesnė už kitas, mokėjęs lietuvių kalbą, užrašinėjęs lietuviškus dainų ir sakytinės tautosakos, mitologijos tekstus, vis dėlto visus savo mokslo darbus pats Jucevičius rašė lenkiškai. Tikriausiai, atsižvelgiant į ano meto aplinkybes, jam buvo labai svarbu per lenkų kalbą išvesti Lietuvos (tikriau – Žemaitijos) kultūrinės realijas į platesnį, europinį (anuo metu jį buvo galima laikyti ir pasauliniu) kontekstą. Ko gero, labiau anoje pusėje tikėtasi Lietuvos istorijos būsimųjų rašytojų, į kuriuos jis kreipėsi šios publikacijos pradžioje pateiktame tekste. Dabar džiaugiamės, kad Lietuvoje galime laisvai disponuoti jo palikimu. Kita vertus, gal ir mums derėtų, Liudviko iš Pakėvio dvasios palytėtiems, rūpintis, kad patys savęs neužmirštume, rimtai pasidaruoti, kad ir kiti mus geriau pažintų bei gerbtų.